

Antero Jyränki & Jaakko Husa
Konstitutionell rätt

Talentum
Helsingfors 2015

Verk som publicerats i FIDUCIA-serien:

1. Förvaltningsförfarandets grunder
2. Finsk skadeståndsrätt
3. Familje- och kvarlåtenskapsrättens grunder
4. Konstitutionell rätt

ISBN 978-952-14-2290-4

ISBN 978-952-14-2291-1 (e-bok)

Originalalets titel: Valtiosäntöoikeus

FIDUCIA. Finsk juridik på svenska
ISSN 2342-009X

Copyright © 2015 Talentum Media Oy och författarna

Översättning: Sten Palmgren

Omslag: Lapine

Ombrytning: NotePad

BALTO print
Litauen 2015

”Vad lagen ej förbjuder, det förbjuds av skam.”

”Quod non vetat lex, hoc vetat fieri pudor.”

SENECA i verket TROADES, rad 334, övers. Gerhard Bendz

INNEHÅLL

Förord	VII
Förkortningar	XVIII
1 INLEDNING	1
1.1 Ett skikt av idéer: Finlands statsrättsliga historia ...	1
1.1.1 Statsrätt och historia	1
1.1.2 Svenska tiden	5
1.1.3 Autonomins tid: före lantdagsreformen (1809–1905)	10
1.1.4 Lantdagsreformen 1906 och enkammarlantdagens första tid	16
1.1.5 Interregnum 1917–1919	20
1.1.6 Regeringsformen 1919, den konstitutionella utvecklingen fram till år 1980.....	24
1.1.7 Försöken till en totalreform av grundlagen 1970–1974	37
1.1.8 Delreformernas tid (1984–1995)	40
1.1.9 Anslutningen till europeiska unionen (1995), de senare ändringarna av unionens grundfördrag (1998–2009)	43
1.1.10 Grundlagsreformen år 2000.....	47
1.1.11 Grundlagsändringarna år 2012	50

2	STATSRÄTTENS KÄRNA	53
2.1	Staten	53
2.1.1	Den traditionella uppfattningen om staten	54
2.1.2	Uppfattningen om staten och europeiska unionen	56
2.2	Grundlag, konstitution, statsrätt	58
2.2.1	Grundlagen och konstitutionen	58
2.2.2	Systemet med undantagslagar och grundlagens flexibilitet.....	60
2.2.3	De europeiska grundfördragen och Finlands grundlag: en funktionell helhet.....	62
2.2.4	Statsrätten som rättsområde.....	64
2.3	Grundlagen: roll och tolkning	69
2.3.1	Grundlagens roll.....	69
2.3.2	Om tolkningen av grundlagen	74
2.4	Rättsreglernas hierarki	80
2.4.1	Hierarki som idealmodell.....	80
2.4.2	Hierarkin i lagstiftningsskedet.....	83
2.4.3	Hierarkin i tillämpningsskedet.....	86
2.5	Från hierarki till nätverk: rättssystemens inbördes förhållanden	87
2.5.1	Rätten i systemteorin	87
2.5.2	Förhållandet mellan nationell och internationell rätt.....	90
2.5.3	Förhållandet mellan nationell rätt och Europeiska unionens rätt	97
2.5.4	Förhållandet mellan rikets rättsordning och regelverket om landskapet Ålands självstyrelse	101
2.6	De konstitutionella grundprinciperna	105
2.6.1	Vad avses med grundprinciper?.....	105
2.6.2	Enskilda grundprinciper	109
3	DE DEMOKRATISKA INSTITUTIONERNA OCH DERAS VERKSAMHET	135
3.1	Riksdagen	135
3.1.1	Riksdagens ställning och uppgifter.....	135
3.1.2	Val av riksdag.....	138
3.1.3	Riksdagens mandatperioder	141

3.1.4	Förordnande om förtida riksdagsval.....	143
3.1.5	Riksdagsledamöternas rättsliga ställning.....	146
3.1.6	Riksdagens organ och arbetsmetoder	156
3.1.7	Riksdagens rätt att få information och dess politiska tillsyn över regeringen.....	161
3.2	Republikens president.....	167
3.2.1	Presidentens ställning i statsmaskineriet	167
3.2.2	Val av republikens president.....	173
3.2.3	Ersättare för presidenten, ämbetsperiodens upphörande i förtid	175
3.2.4	Presidentens befogenheter.....	177
3.2.5	Kopplingen till statsrådet: presidentens beslutsfattande	178
3.2.6	Parlamentarismen och presidentens självständiga beslutanderätt.....	181
3.2.7	Presidentens politiska och rättsliga ansvar	184
3.3	Statsrådet.....	186
3.3.1	Statsrådets ställning i statsmaskineriet.....	186
3.3.2	Regeringsbildning.....	189
3.3.3	Avsked för statsrådet och ministrar	199
3.3.4	Statsministerns ställning och uppgifter.....	202
3.3.5	Statsrådets organisation och beslutsfattande....	204
3.3.6	Den offentliga förvaltningen under statsrådet .	208
3.3.7	Ministrarnas rättsliga ansvar.....	211
3.4	Den kommunala självstyrelsen	212
3.4.1	Den konstitutionella basen för självstyrelsen...	212
3.4.2	Kommunerna och den Europeiska stadgan	218
3.5	Den lagstiftande makten och dess fördelning.....	219
3.5.1	Den nationella lagstiftningsmakten.....	219
3.5.2	Internationella förpliktelser och utövande av nationell lagstiftande makt.....	224
3.5.3	Övernationell lagstiftande makt	225
3.6	Det nationella lagstiftningsförfarandet	229
3.6.1	Lagberedning och lagstiftningsinitiativ	229
3.6.2	Riksdagsbehandlingen	232
3.6.3	Regeringens möjligheter att ingripa	234
3.6.4	Stadfästelse och vägran att stadfästa	236

Innehåll

3.6.5	Utfärdande, publicering och ikraftträdande av lagar.....	239
3.6.6	Författningarnas språk.....	242
3.6.7	Stiftande och ändring av grundlag.....	245
3.6.8	Undantagslagar.....	248
3.6.9	Delegering av lagstiftningsmakt.....	253
3.7	Finlands statsorgan och utövandet av övernationell lagstiftningsmakt.....	256
3.7.1	Nationell förhandsbehandling av förslag till EU-rättsakter.....	256
3.7.2	Nationellt genomförande av EU-direktiv.....	261
3.8	Finansmakten och utövandet av finansmakt.....	262
3.8.1	Finansmakt och statsekonomi.....	262
3.8.2	Beskattningsmakten.....	265
3.8.3	Budgetmakten.....	269
3.8.4	Utombudgetära fonder.....	276
3.8.5	Statens egendom.....	278
3.8.6	Makten att utöva tillsyn över statsekonomi.....	279
3.8.7	Skötseln av penning- och valutapolitiken.....	281
3.9	Skötseln av utrikes- och säkerhetspolitiken.....	282
3.9.1	Den nationella utrikes- och säkerhetspolitiken: omfattning och mål.....	282
3.9.2	De yttre åtgärderna i europeiska unionens system.....	285
3.9.3	Skötseln av den nationella utrikespolitiken: presidenten och statsrådet i samverkan.....	289
3.9.4	EU:s gemensamma utrikes- och säkerhetspolitik: statsrådets medverkan.....	296
3.9.5	Riksdagen och utrikesärendena.....	297
3.9.6	Nationellt genomförande av internationella förpliktelser.....	300
3.9.7	Avstående från suveränitetsrättigheter genom fördrag.....	303
3.9.8	Militär verksamhet, ledningen av försvarsmakten.....	309
3.10	Direkt demokrati.....	322
3.10.1	Folkomröstning och konstitutionen.....	323
3.10.2	Medborgarinitiativ.....	326

4 RÄTTSSTATEN	329
4.1 Rättsväsendet och rättskipningen	329
4.1.1 Vad förstås med rättsväsendet?	329
4.1.2 Domstolarnas strukturella oberoende.....	331
4.1.3 Domstolarnas oberoende i enskilda fall.....	337
4.1.4 De europeiska förpliktelseernas effekt på domstolarnas oberoende	338
4.1.5 Exkurs: benådningsrätten och dess förhållande till domsmakten	340
4.2 Laglighetskontrollen	342
4.2.1 Laglighetskontroll som begrepp	342
4.2.2 De högsta laglighetsövervakarna: ett tudelat system.....	343
4.2.3 Justitiekanslern i statsrådet	345
4.2.4 Riksdagens justitieombudsman.....	347
4.2.5 Övervakning som riktar sig mot regeringen	348
4.2.6 Riksdagens undersökningsutskott och laglighetskontroll	350
4.2.7 Europeiska unionens laglighetskontroll, Europeiska ombudsmannen.....	352
4.2.8 Exkurs: det allmänna tjänsteansvaret och dess betydelse	353
4.3 Kontrollen av normhierarkin	354
4.3.1 Kontrollen av lagarnas grundlagsenlighet: den generella lösningen.....	354
4.3.2 Förhandskontrollen av riksdagslagarnas grundlagsenlighet.....	359
4.3.3 Efterhandskontrollen vid domstolarna av riksdagslagars grundlagsenlighet.....	369
4.3.4 Kontrollen av landskapslagar.....	381
4.3.5 Kontrollen av författningar på lägre nivå än lag.....	383
5 DE GRUNDLÄGGANDE FRI- OCH RÄTTIGHETERNA	385
5.1 Det nationella grundrättighetsystemet: dess allmänna natur och de yttre gränssnitten	385
5.1.1 Allmän beskrivning av systemet	385

Innehåll

5.1.2	Grundrättigheterna och det europeiska människorättssystemet	390
5.1.3	Grundrättigheterna och EU-rätten	396
5.2	Grundrättigheternas allmänna läror	401
5.2.1	Personkretsen som skyddas av grundrättigheterna	402
5.2.2	Grundrättigheternas rättsverkningar i det allmännas verksamhet	408
5.2.3	Särdrag hos välfärdsrättigheterna.....	415
5.2.4	Begränsning av de grundläggande rättigheterna	420
5.2.5	Grundrättigheterna under undantagsförhållanden.....	426
5.3	Enskilda grundrättigheter	429
5.3.1	Frihetsrättigheterna och rättsskydd	429
5.3.2	Rättigheter som gäller deltagande i samhällelig verksamhet	455
5.3.3	Rättigheter angående jämlikhet.....	456
5.3.4	Välfärdsrättigheterna.....	461
5.3.5	Miljön som grundläggande rättighet – en rättighet för kommande generationer?	470
	FÖRTECKNING ÖVER FÖRFATTNINGAR	473
	RÄTTSFALLSREGISTER	477
	GRUNDLAGSUTSKOTTETS UTLÅTANDEN OCH BETÄNKANDEN	479
	SAKREGISTER	483